

Article No. 278

DOI: <https://doi.org/10.26881/srg.2022.9.08>

Artykuł badawczy / Research article

Dziedzina nauk humanistycznych / Humanities

Dyscyplina naukowa: językoznawstwo / Discipline of science: linguistics

Copyright © 2022 SRG and J. Jarosz¹

Citation:

Jarosz, J. (2022). Strategie komunikacyjne w nagłówkach prasowych o wojnie w Ukrainie w duńskim dzienniku „Politiken” (z perspektywy odbiorcy). *Studia Rossica Gedanensia*, 9: 144–156.

DOI: <https://doi.org/10.26881/srg.2022.9.08>

STRATEGIE KOMUNIKACYJNE W NAGŁÓWKACH PRASOWYCH O WOJNIE W UKRAINIE W DUŃSKIM DZIENNIKU „POLITIKEN” (Z PERSPEKTYWY ODBIORCY)

JÓZEF JAROSZ

Uniwersytet Wrocławski / University of Wrocław

Wydział Filologiczny / Faculty of Letters

Instytut Filologii Germańskiej / Institute of German Philology

Pracownia Skandynawistyki / Laboratory for Scandinavian Studies

Pl. Nankiera 15 B, 54-140 Wrocław, Polska / Pl. Nankiera 15 B, 54-140 Wrocław, Poland

Corresponding Author e-mail: jozef.jarosz@uwr.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7820-667X>

(nadesłano / received 11.10.2022; zaakceptowano / accepted 8.11.2022)

---

¹ This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the article is properly cited, the use is non-commercial, and no modifications or adaptations are made. Publisher: University of Gdańsk. Faculty of Languages [Wydawca: Uniwersytet Gdański. Wydział Filologiczny].

Abstract

Communicative strategies in headlines about the war in Ukraine in the Danish daily "Politiken" (from the reader's perspective)

The aim of the article is to present informative strategies applied in the headlines about the war in Ukraine in the Danish daily "Politiken". The study covered 26 headlines from two thematic sections of the journal. A comparative analysis has showed differences in the structure and organization of information, the use of stylistic and emotive means, and the way the war is presented. The contrasts result from the fact that the texts belong to different press genres: informational or journalistic texts. Interconnecting them with hyperlinks creates an internal mini-discourse and gives a more complete picture of the presented events.

Keywords: Danish press, headline, information, journalism, linguistic genology.

Abstrakt

Treścią artykułu jest przedstawienie strategii komunikacyjnych w nagłówkach prasowych o wojnie w Ukrainie w duńskim dzienniku „Politiken”. Badanie dotyczyło 26 nagłówków z dwóch działów tematycznych dziennika. Analiza porównawcza wykazała różnice w strukturze, organizacji informacji, użyciu środków stylistycznych, emotywnych oraz sposobie przedstawienia wojny. Kontrasty wynikają z przynależności tekstów do odmiennych gatunków prasowych: tekstów informacyjnych i publicystycznych. Połączenie obu typów tekstów linkami tworzy wewnętrzny mini-dyskurs i daje pełniejszy obraz przedstawianych wydarzeń.

Słowa kluczowe: duńska prasa, nagłówek prasowy, informacja, publicystyka, genologia lingwistyczna.

Wprowadzenie

Wydarzenia w Ukrainie po rosyjskiej agresji w dniu 24 lutego 2022 roku natychmiast weszły na stałe do prasy światowej. Początkowo były to pojedyncze artykuły, z czasem pojawiły się – zarówno w wydaniach drukowanych, jak i cyfrowych – osobne rubryki czy wręcz podstrony tematyczne, gromadzące rozmaite materiały prasowe. Formę dziennika mają codzienne doniesienia dotyczące sytuacji w Ukrainie w internetowym wydaniu „Rzeczpospolitej” („Wojna Rosji z Ukrainą: Dzień 157”)², specjalne podstrony tematyczne powstały m.in. w „Gazecie Wyborczej” („Wojna w Ukrainie”)³,

² <https://www.rp.pl/swiat/art36787611-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-157>.

³ <https://wyborcza.pl/0,128956.html?tag=wojna+w+Ukrainie#nav-menu>.

tygodniku „Wprost” („Wojna w Ukrainie”)⁴, austriackim dzienniku „Der Standard”⁵ czy niemieckim tygodniku „Der Spiegel” („Ruslands Krieg gegen die Ukraine”)⁶.

Tematem niniejszego opracowania jest przedstawienie sposobu zorganizowania zasobów prasowych oraz organizacji treści przekazów o rosyjskiej agresji w Ukrainie w internetowym wydaniu duńskiego dziennika „Politiken” na przykładzie nagłówków tekstów. Dziennik „Politiken” (duń. “Dagbladet Politiken”) jest częścią krajobrazu medialnego Danii od 1 października 1884 roku i należy obecnie wraz z „Berlingske Tidende” i „Jyllands-Posten” do największych gazet porannych (z nakładem prawie 92 000 egz. w 2013 roku)⁷. Edycja „Politiken” w wersji online funkcjonuje od 1998 roku pod adresem www.politiken.dk.

Założenia metodologiczne

Niniejszy wywód napisany jest z perspektywy procesu recepcji tekstów prasowych w wydaniach online, co ma swoje konsekwencje w porządkowaniu informacji w dalszej części artykułu, który przebiega od omówienia faktów językowych zawartych w przykładach do ich osadzenia w kryteriach genologii lingwistycznej i kryteriach prasoznawczych.

Celem opracowania jest identyfikacja strategii komunikacyjnych w nagłówkach prasowych tekstów o wojnie w Ukrainie oraz wykazanie ich potencjału w budowaniu przekazu medialnego w codziennej praktyce czytelniczej⁸. W szczególności analizie porównawczej zostaną poddane dwa zbiory nagłówków pochodzące z „Politiken” z okresu 26.03.–24.08.2022. Pierwszy z nich obejmuje nagłówki tekstów prasowych, które znajdują się na stronie tytułowej dziennika, na której regularnie, niemal codziennie, pojawiają się aktualne doniesienia. W przestrzeni hipertekstu zostały one przyporządkowane do działu wiadomości o wydarzeniach zagranicznych „Internationalt”, co jest każdorazowo zaznaczane pod tekstem.

Druga część materiału przykładowego zawiera tytuły tekstów z podstrony „Politikens samlinger” (pol. Kolekcje dziennika „Politiken”), która w dziale tematycznym „Russlands angreb på Ukraine” (pol. Inwazja Rosji na Ukrainę) udostępnia materiał dziennikarski traktujący o różnych aspektach życia w Ukrainie w czasie wojny. Zbiór tekstów drugiej grupy jest dosyć stabilny, jednak nie zamknięty, bowiem materiały multimodalne dodawane są z częstotliwością dwa razy na miesiąc⁹.

Z perspektywy czytelnika kluczowym aspektem jest usieciowienie materiałów prasowych obu grup. Teksty o wojnie w Ukrainie znajdujące się na stronie tytułowej

⁴ <https://www.wprost.pl/wojna-na-ukrainie>.

⁵ <https://www.derstandard.at/international/europa/ukraine>.

⁶ https://www.spiegel.de/thema/ukraine_konflikt/.

⁷ <https://denstoredanske.lex.dk/Politiken>. Historię gazety omawia szczegółowo Dwornik (2020).

⁸ Zadaniem opracowania nie jest zbadanie nawyków czytelniczych, a wykazanie pewnego potencjału analizowanej praktyki dziennikarskiej, która te nawyki kształtuje.

⁹ Wykorzystany tu materiał przykładowy, wprawdzie skromny, obejmuje jednak wszystkie nagłówki z wymienionego działu tematycznego, które opublikowano w momencie ukończenia niniejszego opracowania i jest wystarczający, by zilustrować koncepcję oferty prasowej badanego dziennika.

opatrzone są bowiem linkiem do działu tematycznego „Russlands angreb på Ukraine” i zawartych w nim dalszych publikacji spójnych tematycznie, co umożliwia zainteresowanemu czytelnikowi bezpośrednią recepcję i konfrontację tekstów z obu zbiorów, np. w trakcie jednej sesji czytelniczej.

Autorami tekstów są korespondenci zagraniczni, komentatorzy wydarzeń międzynarodowych, których nazwiska zostały podane w materiale empirycznym. Korpus przykładów obejmuje również teksty opracowane przez pracowników agencji prasowej i te zostały opatrzone jej nazwą (Ritzau)¹⁰ zgodnie z informacją podaną w dzienniku pod tekstem.

Kluczowym pojęciem niniejszego badania jest pojęcie strategii, którą można rozumieć jako „umiejętność kreatywnego połączenia w spójny sposób wielu wzajemnie powiązanych w czasie i przestrzeni oraz współzależnych działań prowadzących do realizacji celu ostatecznego” (Kolczyński 2008: 34). Identyfikacja strategii komunikacyjnej w badanych przykładach odbędzie się w oparciu o typologię Kolczyńskiego, zgodnie z którą według kryterium celu działań komunikacyjnych różni się strategie perswazyjne, informacyjne i ekspresyjne (Kolczyński 2008: 45).

Celem ustalenia strategii komunikacyjnej badaniu zostanie poddany dobór informacji oraz sposób ich organizacji, jak i dobór środków językowych w obu grupach tytułów prasowych. Oznacza to, że realizacja zamiaru badawczego jest wieloaspektowa i obejmuje w pierwszym rzędzie analizę cech strukturalnych, tj. formy językowej obu grup nagłówków. W planie treści przedmiotem badania będzie ocena potencjału informacyjnego w konstruowaniu u odbiorcy obrazu wojny i jej skutków, następnie charakterystyka semantyczno-pragmatyczna oraz stylistyczna komponentów leksykalnych wypowiedzi z uwzględnieniem użytych figur retorycznych, jak i emotywnych składników tekstu. Pozyskane dane, odrębnie dla obu grup nagłówków, będą podstawą do przeprowadzenia analizy kontrastywnej w zakresie kształtowania obrazu przedstawianych wydarzeń w obu grupach materiału przykładowego i tym samym pozwolą ustalić ich rolę w budowaniu przekazu prasowego w przedmiotowym zakresie, który tworzy u odbiorcy określony obraz tragicznych wydarzeń w Ukrainie.

Tytuł jako przedmiot badań filologicznych

Tytuły (nagłówki)¹¹ są przedmiotem badań titrologicznych¹², których rozwój, początkowo w obszarze literaturoznawstwa, obserwuje się od lat siedemdziesiątych minionego wieku, a znaczną intensyfikację odnotowuje po publikacji m.in. trzech opracowań monograficznych *La marque du titre* (Leo H. Hoek, 1981), *Der literarische Titel* (Arnold Rothe, 1986) und *Seuils* (Gérard Genette, 1987). Współczesne badania

¹⁰ Ritzau jest największą duńską agencją prasową z tradycją sięgającą 2. poł. XIX w.

¹¹ W niniejszym opracowaniu obydwa określenia występują zamiennie, w oparciu o wyjaśnienie Wojtak (2010: 17): „Relacje pomiędzy nazwami nagłówków i tytuł nie są w literaturze prasoznawczej precyzyjnie ustalone. Termin nagłówek może oznaczać tytuł główny lub odnosić się do tytułu złożonego”.

¹² Określenie *titrologiczny* jest próbą adaptacji niemieckiego terminu *Titrologie*, który zapożyczono z badań romanistycznych nad tytułami.

nad tytułami prowadzone są w co najmniej czterech obszarach, w zakresie których – w zależności od celu badania oraz osadzenia wywodu w konkretnej bazie teoretycznej i metodologicznej (por. Wojtak 2006: 35) – przypisuje się im rozmaity status. Tytuły traktuje się jako onimiczne jednostki tekstu, stąd stanowią przedmiot zainteresowania w analizach onomastycznych (por. Gajda 1987; Nübling, Fahlbusch, Heuser 2015). Rozpowszechnione jest również podejście tekstologiczne, zgodnie z którym tytuł jest samodzielnym gatunkiem (niem. *Textsorte*), tworzącym liczne relacje z tekstem właściwym, do którego się odnosi (por. Hellwig 1984; Nord 1993). Osobnym polem badawczym dysponuje przekładoznawstwo, w ramach którego powstało wiele opracowań, w tym monografii książkowych, podejmujących analizę tytułów rozmaitych wytworów kultury, np. filmów czy utworów muzycznych (np. Bouchehri 2012). Wreszcie tytuł bywa rozpatrywany jako obiekt analiz prasoznawczych (np. Pisarek 1967; Ślawska 2008; 2017).

Jednym z aspektów, a niekiedy kluczowym elementem w badaniach nad tytułami, jest jego charakterystyka funkcjonalna. By nadmiernie nie rozbudowywać tej części artykułu, można w uproszczeniu przyjąć, że jako nazwa własna tytuł spełnia funkcję identyfikującą i indywidualizującą (Nübling, Fahlbusch, Heuser 2015: 20), jako tekst, realizuje tytuł funkcje informacyjne i pozainformacyjne, w tym funkcję nakłaniającą, ekspresywną i kreatywną (poetycką) (Grzegorzczkowska 1991: 26), w ramach których możliwe są dalsze, uwarunkowane kontekstowo, mikrofunkcje w tekstach prasowych (Tkaczewski 2001; Sadowska 2007).

W niniejszym opracowaniu nagłówek traktowany jest jako początkowy element materiału dziennikarskiego w prasie, który funkcjonuje jako względnie samodzielny byt tekstowy i którego recepcja przebiega często bez tekstu zasadniczego (por. Bogusewicz 2010).

Część empiryczna

Nagłówki tekstów z działu „Internationalt”

Pierwsza część materiału empirycznego pochodzi ze stron tytułowych poszczególnych wydań dziennika, na których jednostką funkcjonalną jest nagłówek artykułu, tekst, zdjęcie związane z treścią doniesienia, nazwa działu „Internationalt” (Zagranica) oraz link do podstrony z dalszymi tekstami o wojnie w Ukrainie. Ta część korpusu liczy 14 tytułów o następującej treści¹³:

(1) *Rusland bomber den smukke havneby Odesa og bremses Ukraines vigtige korneksport* (Rosja bombarduje piękne miasto portowe Odessę i wstrzymuje ważny eksport zboża Ukrainy; Jesper Thobo-Carlsen, 10.05.2022);

(2) *Flere russiske soldater nægter at deltage i krigen* (Kolejni rosyjscy żołnierze odmawiają udziału w wojnie; Torben Benner, 13.05.2022);

(3) *Putin har i stor stil forvandlet prorussere i Kherson til russerhadere* (Putin zmienił w wielkim stylu prorosyjskich mieszkańców Chersonia w nienawistników Rosji; Kjeld Hybel, 14.05.2022);

¹³ Przekładu nagłówków dokonał autor artykułu – JJ.

- (4) *Nyt angreb på ukrainske civile* (Nowy atak na ukraińską ludność cywilną; Ritzau, 17.05.2022);
- (5) *Overblik: To russiske soldater er idømt fængsel* (Przegląd: Dwóch rosyjskich żołnierzy skazanych na karę więzienia; Ritzau, 31.05.2022);
- (6) *Ukrainerne løber tør for ammunition, og kampgejsten svigter* (Ukraińcom kończy się amunicja i słabnie duch walki; Lars Dahlager, 11.06.2022);
- (7) *Overblik: Flere russiske soldater og to generaler dræbt ved angreb på militærbaser, siger ukrainerne* (Przegląd: Liczni rosyjscy żołnierze i dwaj generałowie zabici w ataku na bazy wojskowe, donoszą Ukraińcy; Ritzau, 11.06.2022);
- (8) *Overblik: Russerne fortsætter med at angribe den ene by, men bliver trængt af ukrainerne i en anden* (Przegląd: Rosjanie nadal atakują jedno miasto, ale w innym są wypierani przez Ukraińców; Ritzau, 15.06.2022);
- (9) *Overblik: Rusland kan få problemer med at tage kontrollen med Lysytjansk* (Przegląd: Rosja może mieć problemy z przejęciem kontroli nad Lisiczańskim; Ritzau, 29.06.2022);
- (10) *Overblik: Nu trækker russerne sig fra Slangeøen* (Przegląd: Teraz Rosjanie wycofują się z Wyspy Węży; Ritzau, 30.06.2022);
- (11) *Ukrainerne slår russerne tilbage i strategisk vigtig by* (Ukraińcy kontratakują Rosjan w mieście ważnym strategicznie; Ritzau, 8.07.2022);
- (12) *Zelenskyj vil have hundredtusinder evakueret fra kampzone* (Zelenski chce ewakuacji setek tysięcy osób ze strefy walki; Ritzau, 30.07.2022);
- (13) *Zelenskyj advarer mod 'pseudoafstemninger'* (Zelenski ostrzega przed „pseudoreferendami”; Ritzau, 8.08.2022);
- (14) *Russiske styrker bombes langt fra frontlinjer* (Siły rosyjskie [są] bombardowane daleko od linii frontu; Ritzau, 20.08.2022).

Wstępna analiza pozwala stwierdzić pewien schematyzm w strukturze formalnej wypowiedzi: dziewięć nagłówków ma formę zdania pojedynczego, przykład czwarty ma postać frazy imiennej, natomiast w przykładzie siódmym wypowiedź zdaniowa została uszczuplona o formę fleksyjną czasownika posiłkowego i tym samym wypowiedź zredukowana została do równoważnika zdania. Pozostałe trzy przykłady to zdania złożone parataktycznie (1, 6) ze spójnikiem łącznym *og* (pol. i) oraz przeciwstawnym *men* (pol. ale, lecz), nr 8. Przykład siódmy nosi cechy doniesienia relacjonowanego w oparciu o zasłyszane wypowiedzi osoby trzeciej, z ujętym postpozycyjnie, poza strukturą zdania, dopowiedzeniem charakterystycznym dla mowy niezależnej, zawierającym czasownik z grupy *verba dicendi siger ukrainerne* (pol. mówią Ukraińcy). Zauważalna jest powtarzalność w organizacji inicjalnej części zdania, tj. w obrębie pierwszego i drugiego miejsca w strukturze wypowiedzi, która jest reprodukowana w większości przykładów według porządku linearnego: podmiot + orzeczenie, cechującego styl neutralny.

Wybór formy pełnozdaniowej dla nagłówków sprawia, że wprowadzają czytelnika już momencie recepcji w narrację tekstu. Nagłówek pełni zatem funkcję jej inicjatora *par excellence*.

Schematyzm strukturalny sprzężony jest ze stabilną organizacją informacji w omawianych nagłówkach. Składniową funkcję podmiotu realizują w zasadzie rzeczowniki

lub grupy imienne pochodzące z dwóch pól semantycznych. Pierwsze pole wypełniają wyrażenia jedno- i wielowyrazowe, dla których wspólnym denotatem jest agresor, nazwany bezpośrednio lub metonimicznie (*Rusland, russiske soldater, Putin*). Drugie pole semantyczne, z którego wywodzą się określenia pełniące funkcję podmiotu, reprezentują leksemy lub grupy składniowe określające Ukrainę lub Ukraińców: *264 ukrainske soldater, Ukraine, Zelenskyj*. Trudno się dziwić takiej organizacji semantycznej w obrębie członu zdaniowego podmiotu, ponieważ nagłówki odnoszą się niezmiennie do jednej sytuacji z dwoma aktorami, stąd ich obecność na eksponowanym miejscu w strukturze nagłówków jest oczywista, wręcz nieunikniona. Zaprezentowane realizacje językowe nie układają się w rozpatrywanym materiale zupełnie symetrycznie pod względem ilościowym – określenia agresora wyraźnie dominują w roli podmiotu (dziewięć przykładów). Takie semantyczne obciążenie podmiotu zdań wyraźnie wskazuje na dominantę informacyjną. Przeniesienie punktu ciężkości w nagłówkach na stronę rosyjską może wynikać z faktu, że na początku wojny wojska rosyjskie wykazywały się działaniem ofensywnym, a ponadto w sposób naturalny obserwuje się agresora i jego zachowanie (wyrażone w zdaniach w stronie czynnej), względnie to, czego doznaje w działaniach wojennych (oddane w zdaniach w stronie biernej). Inną cechą charakterystyczną w treści nagłówków jest obecność okoliczników miejsca, w tym konstrukcji zawierających toponimy (np. *Odessa, Kherson*), w celu oddania dynamiki działań zbrojnych.

O spójności analizowanych wypowiedzi można ponadto mówić w odniesieniu do predykatów i ich form gramatycznych. W nagłówkach manifestuje się przyjęcie określonej postawy modalnej nadawcy i wynikający z niej wybór odpowiedniego jej wykładnika. Czasowniki w funkcji orzeczenia użyto w czasie teraźniejszym (siedem przykładów), w trybie oznajmującym. Czasownik modalny w przykładzie (12) jest wykładnikiem modalności obiektywnej (deontycznej), jedynie przykład (9) zawiera czasownik modalny użyty w celu wyrażenia przez nadawcę przypuszczenia odnośnie treści zawartej w wypowiedzi. Taki dobór form czasownika sprzyja budowaniu obiektywnego przekazu prasowego.

Nagłówki formułowane są według schematów składniowych konotujących co najmniej jednego aktanta, częściej dwóch lub trzech, z czasownikami oznaczającymi czynności skierowane na obiekt lub określających stan po ukończeniu czynności, np. *dræbt, evakueret* (pol. zabici, ewakuowani), lub ustaniu okoliczności. Tego typu rozwiązanie formalne wynika z opisywanej rzeczywistości: działania wojenne to zwykle sekwencja czynności, skierowanych na innych uczestników lub obiekty. Trudno oczekiwać schematów opartych na tzw. czasownikach niewłaściwych, blokujących podmiot (Grzegorzczukowa 2007: 113), np. *Świta*. Przytoczone tytuły są w pewnym sensie skrótem informacji, relacji, sprawozdania bądź opisu wydarzenia, które bardziej szczegółowo przybliży tekst artykułu, który również nie jest obszerny (ok. 300–400 wyrazów). Informacyjny charakter tekstów sygnalizuje rzeczownik wprowadzający tytuł *overblik* (pol. przegląd).

Tak ukonstruowane składniowo i leksykalnie nagłówki cechują się rzeczowym przedstawieniem faktów (np. atak, bombardowanie, kontratak, wycofywanie się). Brak leksyki wartościującej oraz neutralna postawa nadawcy o stopniu pewności względem treści wypowiedzi pozwalają wnioskować, że czytelnik odbiera je jako obiektywne

przekaz prasowy. Dominuje w nich funkcja informująca, zaś komponenty emotywnie, choć obecne ze względu na temat, nie są eksponowane poprzez użycie wykładników leksykalnych.

Nagłówki tekstów z podstrony „Politikens Samlinger”

Na drugą część materiału przykładowego składa się dwanaście nagłówków z podstrony tematycznej „Ruslands angreb på Ukraine”, która formalnie należy do działu dziennika „Politikens Samlinger”. Treścią podstrony jest multimodalny zbiór materiałów prasowych będący kombinacją tekstu i towarzyszących mu fotografii reporterskich:

(15) *Fotograf Jan Grarup: »Jeg havde frygtet og forventet netop det, baseret på min dækning af andre krige, Rusland har været involveret i«* (Fotograf Jan Grarup: „Właśnie tego się obawiałem i tego spodziewałem, opierając się na moich relacjach z innych wojen, w które zaangażowana była Rosja”; Jens Bostrup, 26.03.2022);

(16) *En chokeret verden ser på billederne af det, der tyder på en russisk massakre* (Wstrząśnięty świat patrzy na obrazy, które świadczą o rosyjskiej masakrze; Jacob Svendsen, 3. 04. 2022);

(17) *De er 21 år, og deres hverdag er geopolitik, TikTok, tv-serier, Stinger-missiler og at grine af fyre, der sender latterlige beskeder* (Mają 21 lat, a ich dzień powszedni to geopolityka, TikTok, seriale telewizyjne, rakiety Stinger i żarty z facetów, którzy wysyłają żenujące wiadomości; Sille Westphal/Lisa Seidelin, 14.04.2022);

(18) *Da han rejste sig op, var den lejlighed, han flyttede ind i som dreng for 69 år siden, ikke længere hans hjem* (Kiedy wstał, mieszkanie, do którego wprowadził się jako chłopiec 69 lat temu, nie było już jego domem; Bo Søndergaard, 26.04.2022);

(19) *»Nu forstår det ukrainske folk, hvad Rusland er. Nu hvor der falder bomber i vores baghaver, ved alle, hvad det handler om«* („Teraz naród ukraiński rozumie, czym jest Rosja. Teraz, gdy bomby spadają na nasze podwórka, wszyscy wiedzą, o co chodzi”; Bo Søndergaard, 29.04.2022);

(20) *Ukrainsk by befriet: »Det har været sindssygt. De seneste dage er der døde så mange i byen«* (Ukraińskie miasto wyzwolone: „To było szaleństwo. W ostatnich dniach tak wiele osób zginęło w mieście”; Bo Søndergaard, 2.05.2022);

(21) *Ivan forstår det ikke. Han er ellers en gammel mand, der fatter det meste* (Ivan tego nie rozumie. Jest starym człowiekiem, który raczej rozumie większość rzeczy; Bo Søndergaard, 9.05.2022);

(22) *Under jorden står toget og tiden stille på perronen, hvor alle venter og venter og venter* (Pod ziemią pociąg i czas stoją w ciszy na peronie, gdzie wszyscy czekają, czekają i czekają; Bo Søndergaard, 12.05.2022);

(23) *Det, der gør størst indtryk på fotografen og mig er, at de alle virker så nervøse* (Największe wrażenie na fotografe i na mnie robi to, że wszyscy wydają się tak nerwowi; Kjeld Hybel, 1.06.2022);

(24) *Det er disse soldater, de sårede, som er de heldige* (To właśnie ci żołnierze, ci ranni, są szczęściarzami; Kjeld Hybel, 5.06.2022);

(25) *Ukrainsk superwoman er rasende på Zelenskyj: »Efter min mening begår vores regering en stor fejl«* (Ukraińska superwoman jest wściekła na Zelenskiego: „Moim zdaniem nasz rząd popełnia wielki błąd”; Kjeld Hybel, 7.06.2022);

(26) *Michael Jarlner: Her er fem ting, som Ruslands krig har forandret i verden* (Michael Jarlner: Oto pięć rzeczy, które wojna Rosji zmieniła na świecie; Michael Jarlner, 24.08.2022).

W konstrukcjach nagłówków drugiej grupy dostrzec należy przede wszystkim bardziej rozbudowane wypowiedzi, które cechuje szerszy asortyment środków składniowych, choć wciąż można wykazać powtarzalność wzorców strukturalnych, do których należą: sekwencja dwóch lub trzech zdań pojedynczych (20, 25) oraz zdania podrzędnie złożone różnego typu: dopełnieniowe, względne, okolicznikowe czasu, miejsca, przyczyny (pozostałe przykłady). Parataktycznie zestawione zdania częściowe komunikują związki przyczynowo-skutkowe, relacje temporalne (sekwencje wydarzeń), dookreślają wydarzenia i osoby wymienione w zdaniu nadrzędnym. Pewną innowacją składniową na tle pozostałych przykładów jest zdanie wtrącone (23), przydawka postpozycyjna (24), częściej pojawiają się struktury z cytatami (15, 19, 20, 25, 26). Wypowiedzi cechuje styl werbalny, który sprzyja zainicjowaniu i budowaniu narracji. Niektóre z nagłówków są fragmentami tekstu, które pełnią funkcję nagłówka. Rozbudowanym i niekiedy wyszukany strukturom składniowym nie zawsze odpowiada wysoki stopień informatywności wypowiedzi. W treści niektórych nagłówków próżno szukać kondensacji informacji, nagromadzenia faktów czy bezpośrednich odniesień do wydarzeń na froncie; jest ona bardzo ogólna, względnie mocno osadzona w treści tekstu, przez to intryguje i budzi zainteresowanie (np. 23, 26).

Czytelna jest również strategia organizacji treści nagłówków pod kątem kreowania obrazu wojny. Cechą powtarzalną tej grupy nagłówków jest przekazywanie obrazu wojny z perspektywy pojedynczych wydarzeń lub pojedynczych osób. Tak obrany cel realizowany jest poprzez indywidualizację treści poszczególnych nagłówków, zawarty w nich subiektywny ogląd rzeczywistości oraz wyraźne nacechowanie emocjonalne wypowiedzi. W przykładach (15–26) trudno doszukać się na płaszczyźnie treści wspólnej problematyki. Choć wszystkie nagłówki pochodzą z tekstów dotyczących życia w kraju objętym wojną, nie zawsze tematyka wojny jest wyrazista (np. 23, 25), ponieważ punkt ciężkości spoczywa na rozmaitych wątkach, których związki z wojną naświetlone są w tekście. Indywidualizacja treści i subiektywny ogląd rzeczywistości w poszczególnych tytułach manifestuje się w dwojaki sposób: poprzez wprowadzenie do wypowiedzi nazwiska autora (aspekt produkcji tekstu, 15, 26) lub poprzez skonstruowanie nagłówka z wykorzystaniem wypowiedzi protagonisty (płaszczyzna treści tekstu, 25). Autorska perspektywa przekazu jest ukazana eksplicitnie poprzez nazwanie autora/współautora materiału prasowego (fotograf, 23; nazwisko autora, 26). Subiektywizm drugiego typu realizowany jest kilkoma metodami: poprzez nazwanie autora wypowiedzi (*Ivan*, 21; *superwoman*, 25) lub przytoczenie słów osób anonimowych, z jednoznacznym zasygnalizowaniem za pomocą cudzysłowu mowy niezależnej (np. 19, 20), użycie zaimków *vores* (pol. nasz, 19) oraz konstrukcji eksplicitnie wyrażających pogląd narratora *efter min mening* (pol. moim zdaniem, 25). Eksponowanie nadawcy wypowiedzi w treści nagłówka implikuje obecność jego sądu, oceny, przedstawienia faktów z indywidualnego punktu widzenia (23).

Cechą wyróżniającą tę grupę przykładów jest ich emocjonalność. Na nacechowanie emocyjne wypowiedzi mają wpływ zarówno temat (czynnik treściowy), który już sam w sobie jest mocnym bodźcem wywołującym reakcje u odbiorcy, oraz czynnik

subiektywny w tekście, tj. emocje doznawane lub kreowane przez autora lub protagonistę. Indykatorami emotywnymi są leksemy denotujące stany emocjonalne, np. *rasende, chokeret, frygte, nervøs* (pol. wściekły, zszokowany, bać się, nerwowy), leksemy o mocnych konotacjach negatywnych *massakre* (pol. masakra, 16) oraz konstrukcje wywołujące emocje, jak np. *ikke længere hans hjem* (pl. już nie [było] jego domem, 18).

Styl nagłówków drugiej grupy wyróżnia się ponadto obecnością figur retorycznych, które nadają wypowiedziom subtelnej poetyckości, delikatnej ekspresji, przez co przyciągają uwagę i skłaniają do refleksji. W badanym materiale występują aliteracje, np. *frygtet og forventet* (15), *toget og tiden* (22), powtórzenie, np. *venter og venter og venter*, anafora, np. *nu ... nu ...* (19), metafora, np. *stå toget og tiden stille på perronen* (22), paradoks, np. *de sårede, som er de heldige* (24), enumeracja, np. *geopolitik, TikTok, tv-serier, Stinger-missiler og at grine* (17). Innym zabiegiem w konstruowaniu treści, który budzi ciekawość i stymuluje wyobraźnię, jest użycie ogólnych stwierdzeń o charakterze niedopowiedzeń lub zapowiedzi pewnych treści (25, 26), których rozwinięcie nastąpi w tekście.

Dodatковым czynnikiem o charakterze emotywnym jest materiał wizualny towarzyszący tekstom drugiej grupy. Obszerne czarno-białe fotografie ukazujące zniszczenia wojenne, ludzkie cierpienie i rozpacz uzupełniają i wzmacniają przekaz, wywołują i intensyfikują emocje.

Podsumowanie i wnioski

Celem niniejszego opracowania było ukazanie dwóch sposobów organizacji semantycznej nagłówków prasowych i tym samym strategii komunikacyjnych, w ramach których publikowane i połączone linkami teksty – tematycznie jednolite, gatunkowo, stylistycznie i funkcjonalnie rozmaite – oferują czytelnikowi pogłębiony obraz sytuacji politycznej, militarnej, społecznej i humanitarnej w okupowanej Ukrainie. Materiał prasowy poświęcony wojnie w Ukrainie w dzienniku „Politiken” jest przykładem dobrze zaplanowanej i zorganizowanej sieci tekstów.

Nagłówki artykułów publikowanych na stronie tytułowej „Politiken” (przykłady 1–14) to dosyć spójne strukturalnie minirelacje z obszarów objętymi działaniami zbrojnymi, a ich treść można sprowadzić do opisu kolejnych wydarzeń, względnie reakcji lub decyzji przywódców obu państw. Nagłówki są krótkie, rzeczowa narracja ogranicza się do przekazania aktualnych wydarzeń, treść tytułów pozwala tym samym na bieżące śledzenie przebiegu wojny, a jej medialny obraz powstaje głównie poprzez użycie środków werbalnych i cechuje się obiektywizmem. Przekaz tekstowy wspierany jest wprawdzie materiałem wizualnym, ten ogranicza się jednak do jednego barwnego zdjęcia o raczej neutralnym emocjonalnie przekazie (np. zdjęcia prezydenta Ukrainy na tle zabudowy miejskiej).

Odmienne cechy strukturalne nagłówków drugiej grupy (15–24) idą w parze z bardziej zróżnicowanym asortymentem użytych środków językowych, w tym figur retorycznych. Selektywny dobór treści, skierowanie uwagi na konkretne wydarzenia lub los pojedynczych osób skutkuje wprowadzeniem komponentów emocjonalnych. Ukazując dramat jednostki, autorzy reportaży apelują do odbiorców, angażują ich emocjo-

nalnie, wzbudzają empatię, smutek czy nawet bunt i złość wobec barbarzyństwa oraz własnej bezsilności. Sylwetki protagonistów są tak dobrane, by uzmysłowić rozmiar destrukcji spowodowanej wojną. Subiektywna wizja świata przedstawionego jest sugestywna i przekonująca, ale i intrygująca.

Kontrastywne zestawienie powyższych obserwacji i faktów językowych nasuwa szereg refleksji i umożliwia sformułowanie następujących wniosków. Przekaz prasowy o wojnie w Ukrainie ma w „Politiken” charakter dychotomiczny i jest kompilacją strategii informacyjnej w nagłówkach i tekstach dostępnych na stronie tytułowej dziennika oraz strategii ekspresyjnej realizowanej w nagłówkach i tekstach z działu tematycznego „Russlands angreb på Ukraine”. Obie strategie budowania obrazu wojny nie są dla siebie ani konkurencją, ani nie wykluczają się wzajemnie, pozostają raczej w relacji komplementarnej, gdyż różnią się w zasadzie sposobem przedstawienia: dominująca informacyjność nagłówków w pierwszej grupie ustępuje publicystyczności (Wojtak 2004) nagłówków drugiej grupy. I w tym miejscu dotykamy genologii lingwistycznej, jako że analizowane nagłówki reprezentują dwa gatunki tekstów prasowych, mianowicie: wiadomość prasową i artykuł publicystyczny. Odmienne cechy językowe omawianych tytułów wynikają z różnic gatunkowych i funkcjonalnych tekstów, do których się odnoszą. Fakty i zdarzenia dominują w nagłówkach tekstów informacyjnych, przedstawienie sądów i opinii jest treścią nagłówków w tekstach publicystycznych. Czytelnikom oferuje się zatem kombinację pisarstwa informacyjnego i pisarstwa publicystycznego.

Dodać należy, że wymienione strategie komunikacyjne materiału przykładowego wspierane są dodatkowo na płaszczyźnie semiotycznej w postaci komponentów wizualnych o rozmaitych walorach estetycznych i dyskursywnych. Ze względu na rozmiary artykułu ich obecność została jedynie zasygnalizowana, zaś pogłębiona analiza relacji tekst-obraz oraz wkład obu kodów w budowaniu przekazu może być przedmiotem oddzielnego opracowania.

Niniejsza praca pokazuje pewną praktykę medialną dziennika „Politiken”, polegającą na takiej organizacji materiału prasowego, by w wielotematycznej gazecie stworzyć – za pomocą usieciowienia tekstów jednolitych tematycznie – wewnętrzny mini-dyskurs. Tak skonstruowana oferta prasowa może być pożyteczna z dwóch powodów: służy ona kreowaniu pewnych nawyków czytelniczych (od faktów do opinii), zaś przede wszystkim przekazuje bardziej złożony i tym samym pełniejszy obraz wydarzeń, które pozostają w pamięci nie tylko poprzez systematycznie przekazywane i uporządkowane fakty w tekstach informacyjnych, ale poprzez wgląd w jednostkowe dramaty protagonistów w tekstach publicystycznych, co wywołuje emocje, budzi empatię, i – nie zawaham się sięgnięcia po lekko patetyczne określenie – wzbogaca. Atrakcyjność tak skonstruowanej praktyki komunikacyjnej zawiera się – z punktu widzenia czytelnika – w różnorodności gatunkowej, językowo-pragmatycznej oraz wizualno-emocjonalnej, która hołduje starej zasadzie *Variatio delectat*. Owa kompilacja poetyk gatunkowych, tj. poetyki publicystycznej oraz poetyki informacyjnej i reportażowej (terminy za Pisarek 2002), jest nawet wskazana z punktu widzenia sterowania procesem recepcji, transferem wiedzy i informacji i tym samym kształtowania opinii publicznej.

Bibliografia / References

- Boguszewicz, T. (2010). Internautom wystarczają nagłówki. *Rzeczpospolita*. 28.01.2010. 04:06 (Online) <https://www.rp.pl/artykul/425945-Internautom-wystarczaja-naglowki.html> (dostęp 20.08.2022).
- Bouchehri, R. (2012). *Translation von Medien-Titeln: Der interkulturelle Transfer von Titeln in Literatur, Theater, Film und Bildender Kunst*. Berlin: Frank & Timme.
- Dwornik, M. (2020). Politiken. Historia „żywej gazety” z Danii. *Reporterzy.info: media i dziennikarstwo*. 27.07.2020. (Online) <https://reporterzy.info/3969,politiken-historia-zywej-gazety-z-danii.html> (dostęp 20.08.2022).
- Gajda, S. (1987). Społeczne determinacje nazw własnych (tytułów). *Socjolingwistyka*, 6: 79–89.
- Genette, G. (1987). *Seuils*. Paris: Éditions du Seuil.
- Grzegorzczkova, R. (1991). Problem funkcji języka i tekstu w świetle teorii aktów mowy. *Język a kultura 4. Funkcje języka i wypowiedzi*: 11–28.
- Grzegorzczkova, R. (2007). *Wstęp do językoznawstwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hellwig, P. (1984). Titulus oder über den Zusammenhang von Titeln und Texten. Titel sind ein Schlüssel zur Textkonstitution. *Zeitschrift für germanistische Linguistik*, 12: 1–20.
- Hoek, L. H. (1981). *La marque du titre. Dispositifs sémiotiques d'une pratique textuelle*. La Haye; Paris; New York: Mouton.
- Kolczyński, M. (2008). *Strategie komunikowania politycznego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Nord, Ch. (1993). *Einführung in das funktionale Übersetzen: Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen und Basel: Francke.
- Nübling, D., Fahlbusch, F., Heuser, R. (2015). *Namen. Eine Einführung in die Onomastik*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Pisarek, W. (1967). *Poznać prasę po nagłówkach! Nagłówek wypowiedzi prasowej w oświetleniu lingwistycznym*. Kraków: RSW Prasa – Książka – Ruch.
- Pisarek, W. (2002). *Nowa retoryka dziennikarska, Cz. 2: Działanie*. Kraków: Universitas.
- Rothe, A. (1986). *Der literarische Titel. Funktionen, Formen, Geschichte*. Frankfurt/Main: Vittorio Klostermann.
- Sadowska, A. (2007). Tytuły prasowe – ich budowa i funkcja. *Folia Litteraria Polonica*, 9: 401–413.
- Ślawska, M. (2008). Tytuł: najmniejszy tekst prasowy. *Rocznik Prasoznawczy*, R. 2: 117–126.
- Ślawska, M. (2017). Typologie gatunków medialnych – przegląd stanowisk. *Forum lingwistyczne*, 4: 15–29.
- Tkaczewski, D. (2001). *Charakterystyka funkcjonalna, leksykalna i stylistyczna czeskich tytułów prasowych*. W: Fontański, H, Straś, E. (Red.). *Języki słowiańskie dziś: nowe fakty, nowe spojrzenia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego: 151–166.
- Wojtak, M. (2004). *Gatunki prasowe*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wojtak, M. (2006). Analiza gatunków prasowych: zręby teorii i elementy praktyki. *Media, Kultura, Społeczeństwo*, 1: 29–39.
- Wojtak, M. (2010). *Analiza gatunków prasowych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Źródła internetowe / Internet Sources

- <https://denstoredanske.lex.dk/Politiken> (dostęp 30.07.2022).
- <https://www.derstandard.at/international/europa/ukraine> (dostęp 30.07.2022).
- <https://www.rp.pl/swiat/art36787611-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-157> (dostęp 30.07.2022).
- https://www.spiegel.de/thema/ukraine_konflikt/ (dostęp 30.07.2022).
- <https://www.wprost.pl/wojna-na-ukrainie> (dostęp 30.07.2022).

<https://wyborcza.pl/0,128956.html?tag=wojna+w+Ukrainie#nav-menu> (dostęp 30.07.2022).

www.politiken.dk (dostęp 30.09.2022).

Competing interests: The author declares that he has no competing interests.